

Література

1. Абдулина О.А. Общепедагогическая подготовка учителя в системе высшего педагогического образования. – М.: Просвещение, 1990. – 141 с.
2. Бойко А.М. Оновлена парадигма виховання: шляхи реалізації. – К.: ІЗМН, 1996. – 236 с.
3. Бочарова В.Г. Педагогіка социальной работы. – М.: Аргус, 1994.
4. Большакова З.М. Истоки современного содержания теории развивающего обучения // Теория и практика развивающего обучения: Сб. статей. – Челябинск: Изд-во "Факел", 1998. – Вып. 3. – с. 8-12.
5. Галагузова М.А. Профессиональная подготовка социальных работников // актуальные проблемы состояния и перспектив социальной работы в России // Социальная работа. – М., 1992. – Вып.6. – С. 84-91.
6. Загвязинский В.И. Учитель как исследователь. – М.: Знание, 1980. – 96 с.
7. Капська А.Й. Самореалізація особистості студента в системі ціннісних орієнтацій // Високі технології виховання. – Харків: ІСДО, 1995. – С. 23-26.
8. Кузьмина Н.В., Деркач А.А. Акмеология: пути достижения вершин профессионализма. – М.: РАУ, 1993. – 138 с.
9. Мішик Л.І. Теоретико-методологічні основи професійної підготовки соціальних педагогів у закладах вищої освіти. – Запоріжжя: ЗДУ, 1997. – 370 с.
10. Платонов К.К. Структура и развитие личности. – М.: Наука, 1986. – 244 с.
11. Семиченко В.А. Пріоритети професійної підготовки: діяльнісним чи особистісний підхід? // Неперервна професійна освіта: проблеми, пошуки, перспективи Сластенин В.А. Социальный педагог: готовность к профессиональной деятельности: Научные труды МГПУ. – М.: Прометей, 1995. – 174 с.

Аннотация

В статье проанализированы научные подходы к возникновению и существованию профессиональной модели специалиста социальной сферы; определены недостатки и указаны пути формирования умений и способностей у будущих специалистов; проанализировано цель и структуру профессиональной деятельности социального работника.

Ярошенко А.О.
НПУ імені М.П. Драгоманова

ОЦІНКА РІВНЯ СФОРМОВАНOSTІ ДУХОВНОСТІ У СТУДЕНТІВ ВНЗ

Формування системи цінностей – процес складний та суперечливий. З одного боку, він реалізується як форма спонтанно-вільного волевиявлення і духовного вибору особистості; з іншого, як суспільно-керований процес, що має свої особливості, закономірності та детермінуючі фактори.

Метою статті є аналіз критеріїв та рівнів сформованості аксіологічного відношення до дійсності у студентів ВНЗ.

Ця проблема постає сьогодні особливо актуальною. Як зазначають у своїй праці автори Л. Губернський, В. Андрущенко, М. Михальченко: "Перелом століть спонукає до переосмислення цінностей, історично пройденого шляху, сьогодення. Одночасно, людина більш глибоко, ніж в пересічні часи, замислюється над майбутнім. Все це вона прагне охопити одним, синтетичним поглядом. Його результатом якраз і є нові наміри і орієнтації, теоретичне, філософсько-світоглядне узагальнення яких створює другу складову загальної ідеології законотворчості для освіти і інших сфер життєоблаштування української людини у порубіжні часи" [6, с. 516].

Поняття "критерій" в історії філософії пов'язано перш за все з проблемою встановленості істинності знання. Критерій істини – мірило, засіб, спосіб, за допомогою якого встановлюється істинність знання і відрізняється істина від помилковості та оман.

Під критерієм прийнято розуміти "ознаку, на основі якої виробляється оцінка, визначення і класифікація будь-чого: мірило оцінки" [7, с. 654].

В даному визначенні підкреслена здатність критерію виражати якісну визначеність предметів і явищ. На основі спеціально вибраних ознак предмет відносять до відповідного класу, до того чи іншого ступеня його розвитку. Якраз такий методологічний підхід панує в літературі про критерії соціального розвитку особистості. Він виражається в поняттях "духовна зрілість особистості", "соціальна активність особистості", "гармонійно розвинута особистість" і т. д.

Зупинимось на двох групах узагальнених критеріїв. Перша група дозволяє визначити зміни в суб'єкті, т.б. рівні розвитку цінностей особистості (інтелектуальні, творчі, емоційно-особистісна сфера). Другу групу складають узагальнені критерії сформованості ціннісного відношення на основі взаємодії: а) суб'єкт-об'єктного, б) чуттєвого і раціонального, одиничного, особливого і загального.

Причинно-наслідковий взаємозв'язок творчого процесу з виявленням ціннісних якостей відображає узагальнений критерій – емоційно особистісну сферу. Особливості її виявлення дозволяють розпізнати наступні фактори: екстра- і інтроверсії, емоційна стійкість і нестійкість.

Відношення суб'єкту до об'єкту розглядається багатьма авторами (Г.Г. Гадамер, Е. Гуссерль, Л.П. Печко, С.Л. Рубенштейн, П.М. Якобсон, Р.О. Якобсон та ін.) як феномен – інтенціональність духовного життя, що заключається в виявленні різних інтенцій, які визначають активність студента, усвідомлення ним цінностей, а також ціннісне відношення до світу [3]. Завдяки інтенції суб'єкт-об'єктне відношення може концентруватися навколо особистого "я", внутрішнього інтимно-особистого світу в усьому багатстві його виявлень (іманентна інтенція), чи бути направлене на зовнішній світ (трансцендентна інтенція).

Для визначення сформованості ціннісного відношення на різних рівнях його розвитку в процесі об'єкт-суб'єктної взаємодії використовується узагальнений критерій – комунікативність, що "виступає як специфічна ціннісна діяльність і засіб спілкування" [8]. В цілому вона являє собою складну систему в якій головні цикли, як самостійні взаємообумовлені форми ціннісної діяльності, носять предметно-знаковий характер. При цьому ціннісне сприйняття і сформоване на його основі ціннісне відношення є завершенням циклу в той же час перехідним моментом для відновлення ціннісної діяльності. В процесі спільного функціонування цих форм, з одного боку, студент розвиває своє мислення, потреби, з іншого – вказує своєю ціннісною діяльністю вплив на інших студентів. Так у молоді формуються ціннісні ідеали. Будучи соціокультурно обумовленою, комунікативність характеризується через аналіз його показників: а) ціннісних потреб; б) ціннісних смаків; в) ціннісно-художніх орієнтацій. Що ж стосується ціннісно-художніх орієнтацій, то можна сказати, що це ціннісна основа для оцінок суб'єктом діяльності та орієнтацій в ній.

Естетична цінність – це "значимість для суб'єкта, яка визначається роллю даного об'єкта в життєдіяльності суспільства, класу, соціальної групи чи окремої особистості" [8]. Її своєрідність визначається специфічною характеристикою ціннісного відношення суб'єкта, чуттєво-духовне сприйняття якого орієнтовано на пізнання і оцінку ціннісних властивостей реальних об'єктів, природних і суспільних явищ. При цьому продуктом і результатом всіх конкретних форм діяльності в процесі суб'єкт-об'єктного відношення є носії естетичної цінності.

Із численних видів естетичної цінності виділяються головні – "прекрасне" і "піднесене" (позитивні цінності), які діалектично співвідносяться з відповідними негативними цінностями – "потворним", "підлим". Поняття цінність співвідноситься з оцінкою, характеризує з різних сторін суб'єкт-об'єктні ціннісні відношення до

дійсності, якісний бік яких складають прекрасне та піднесене.

При розробці рівнів сформованості ціннісного відношення студентів до реальних об'єктів на основі взаємодії чуттєвого і раціонального використовуються категорії одиничного, особливого і загального, які відбиваються в свідомості студента, знаходять відображення в пізнавальному процесі. Завдяки одиничному, відбувається усвідомлення властивостей реальних об'єктів, від яких здійснювався перехід до відповідних ціннісних категорій, встановлювалися зв'язки між властивостями реальних об'єктів і ціннісним відношенням студента до них. Загальне, являючись узагальненим ціннісним знанням, передбачає здатність групувати, систематизувати, в результаті чого в оціночних знаннях студента проявляється особливе, яке являє собою проміжну ступінь між одиничним і загальним в пізнавальному процесі. Однак, виступаючи як узагальнене знання про ціннісні властивості, загальне приймає форму чуттєвого образу; в свою чергу, одиничне здатне набути рис загального. Одиничне, особливе і загальне, чуттєве і раціональне може виступати в різних співвідношеннях в пізнавальному процесі: як єдність розуму і почуття, як їх протилежність, як перевага розуму над почуттями, як перевага почуттів над розумом.

Отже дослідження ціннісного відношення особистості до дійсності передбачає вибір узагальнених критеріїв і показників, що дозволяють визначити зміни в суб'єкті і об'єкті, кінцеві результати яких дають можливість встановити ступінь розвитку ціннісних якостей особистості, а також рівні сформованості ціннісного відношення на основі взаємодії: а) суб'єктно-об'єктного; б) одиничного, особливого і загального.

Критерій соціального розвитку особистості включає в себе ціннісний аспект, уявлення про деякий "еталон", "взірець", "ідеал", за допомогою якого порівнюється актуальний стан об'єкту, що вимірюється. Критерій, що розглядається з цього боку – показує ступінь відповідності, наближення до вибраного еталону особистості. Розвитку поглядів нормативно-ціннісного критерію зрілості особистості присвячено багато літератури [5].

В рамках даного підходу формуються вимоги до критерію, що нами розглядається. Він повинен: а) відображати характер проявлення духовного світу в діяльності особистості; б) бути інтегральною якістю особистості, достатньо суттєвою для описання і аналізу направлення дій особистості на досягнення ідеалу; в) будучи стійкою якістю особистості, в достатній мірі широко характеризувати гармонійний вияв інтелектуальних, емоційних та вольових сфер її духовного світу. І такою якістю є відповідальність особистості, чи в якості критерію розвитку особистості виступає її особисте, внутрішнє відношення до об'єктивних умов свого буття, до ситуацій, зв'язків, форм діяльності. Духовний світ особистості розкривається через аналіз відносин до соціальних проблем, видів діяльності, їх мети, характеру, змісту і направленості інтересів.

Такий критерій повинен бути притаманний особистості відповідної спільності і відображати "тенденції їх історичного піднесення". На наш погляд, такі аспекти в визначенні критерію цінностей і розвитку особистості не є продуктивними, так як пошук об'єктивного критерію не виноситься за межі самої особистості. В цих аспектах, що містять традиційне визначення критерію зрілості особистості та її цінностей як відповідності ідеї про якість особистості, міститься порочне логічне коло, методологічний тупик. Вихід з цього тупика знайшов Гегель, який виявив необхідність подолати рамки абсолютного протиставлення суб'єкта і об'єкта шляхом розкриття діалектики їх взаємного опосередкування. Гегель встановив, що опосередкованою ланкою цього відношення є практика. На нашу думку, теоретико-методологічною основою пошуку вірогідного критерію системи цінностей особистості може бути наступне: це, пошук місця системи цінностей особистості в сукупності суспільних відносин, тобто суспільстві і його ролі як регулятора поведінки особистості. А також, в аналізі досягнутої, тобто усвідомленої, що ввійшла в досвід, практики, структури системи цінностей особистості.

Отже в протиріччях між людиною (його потребами і інтересами) та середовищем існування (всіма її сферами) виявляється система цінностей особистості. Тільки в середовищі існування, на наш погляд, проявляється й загальний критерій оцінки системи цінностей особистості. Розглянемо питання про можливість виділення критерію оцінки системи цінностей особистості більш детально.

Проблема критерію – це, перш за все, проблема узагальнення, проблема логіки дослідження об'єкта. За допомогою узагальненого, класифікуючого критерію стає можливим привести різноманітні, конкретні об'єкти до єдиної основи, що дозволяє побачити між ними зв'язок, тобто пов'язати їх логічно. В нашому випадку, цією основою виступає співвідношення системи цінностей особистості і систем цінності суспільства, колективу і т. д.

Критерієм аналізу процесу розвитку системи цінностей особистості, на наш погляд, виступає типологізація протиріч між системами цінностей осіб, та системами цінностей, що пропонує аксіологічна освіта по характеру взаємодії та їх приналежності.

На справедливості якраз такого підходу вказував ще О.О. Богданов у своїй знаменитій "Тектології", виділяючи два положення, які лежать в основі рівноваги і розвитку організованої системи, що управляється: 1) будь-яке організоване ціле є система активностей, що розгортаються у відповідному середовищі в безперервній взаємодії з ним. Так, суспільство є системою людських активностей в природному середовищі; 2) кожна частина організованої системи знаходиться в відповідному функціональному відношенні до цілого. Так, в суспільстві кожна галузь його господарства, кожне підприємство, кожен робітник виконує відповідну функцію [2, с. 274].

В оцінці систем цінностей студента може бути виділений критерій, який полягає у виявленні відмінностей між цінностями, які пропонує освіта і тим, що реально засвоює студент. Ці відмінності проявляються в природних умовах існування; в штучно-технічному середовищі існування; в морально-духовному середовищі; в середовищі професійної діяльності. З точки зору характеру протиріч в системі цінностей такий критерій може бути виведений із типів суперечливих взаємодій: гострої, рівноважної, прихованої, безпосередньої, асиметричної та симетричної [1, С.148, 149].

Розглянемо деякі типи суперечливих взаємодій системи цінностей особистості і систем цінностей культури, суспільства, нації і т. д., що впроваджуються системою цінностей освіти.

По-перше, гострі суперечності – взаємодія, що характеризується інтенсивним протиставленням системи цінностей особистості та взаємодіючих систем, їх взаємним відштовхуванням, несумісністю. Дана суперечність може приводити до різних результатів: а) пригнічення системи цінностей особистості; б) відштовхування, неприйняття систем цінностей культури, суспільства, нації і неможливості існування особистості в даному середовищі; в) паралельне існування протилежних систем.

По-друге, рівновага суперечностей – взаємодія, в процесі якої боротьба, протидія і взаємне доповнення систем цінностей урівноважують один одного, але рано чи пізно переходять в інший тип протиріччя.

По-третє, приховане чи латентне протиріччя – взаємодія систем цінностей особистості і середовища існування, в якому переважають моменти співпраці, взаємного доповнення та стимулювання.

Четверте, безпосереднє протиріччя – взаємодія між системою цінностей особистості і середовищем існування без проміжних ланок. Безпосереднє протиріччя, як правило, носить гострий характер. Однак, з розвитком особистості її взаємодія з середовищем все більше опосередковується.

П'яте, опосередковане протиріччя – характеризується наявністю проміжних ланок між особистістю і взаємодіючими з нею системами.

Шосте, асиметричне протиріччя – взаємодія систем цінностей, відмінною рисою яких є переважаючий вплив однієї системи на іншу.

Сьоме, симетричне, протиріччя характеризується тим, що дія рівна протидії і взаємодіючі системи цінностей розвиваються відповідний час без переваги однієї з них над іншою.

Безперечно, можуть бути виділені й інші типи протиріч систем цінностей. І це природно, так як світ цінностей багатогранний. Важливо відмітити, що в якості свідомо вибраної така ознака як характер взаємодії систем цінностей культур, суспільства, нації, колективів та інших сукупностей людей і системи цінностей особистості в середовищі існування людини може бути критерієм оцінки розвитку цих спільнот.

Іншою методологічною основою пошуку вірогідного критерію оцінки системи цінностей особистості, виділеного нами, є аналіз структури системи цінностей особистості.

Чи не є дане твердження поверненням до пошуку об'єктивного критерію в самій людині, а не за її межами? Будь-які сумніви буде знято, якщо відмовитися від погляду на систему цінностей, як закриту, ізольовану систему. Насправді більшість природних і соціальних систем є відкритими: вони взаємодіють одна з одною, обмінюються енергією та інформацією. Тільки такою відкритою системою і є система цінностей особистості. Загальну картину самоорганізації системи цінностей особистості можна уявити наступним чином.

Самоорганізація виникає лише в відкритій системі, яка обмінюється з іншими системами інформацією. Тільки за рахунок взаємного обміну інформацією система цінностей особистості може підтримувати свою упорядкованість і організацію. Зі збільшенням потоку інформації із зовнішнього середовища зростає зрівноваженість системи цінностей особистості, яка приводить до виникнення нестійкості її попередньої структури. Це означає, що попередня взаємодія елементів системи цінностей особистості порушується, переходить в інший стан, на інший рівень і набуває іншої форми.

Зростаючі в системі цінностей випадкові відхилення від рівноваги не тільки послаблюються, компенсуються, а, навпаки, посилюються, сприяючи подальшому "розхитуванню" попередньої форми стійкості. Слід підкреслити, що будь-який процес розвитку системи цінностей особистості супроводжується великим фоном, полем, спектром випадковостей.

Таким чином, систему цінностей особистості можна коротко охарактеризувати трьома ключовими поняттями: нелінійність, самоорганізація, відкритість системи. Якраз такі системи вивчає міждисциплінарний напрямок наукових досліджень – синергетика. Синергетика, як нова парадигма, як підхід до розуміння розвитку відкритих нелінійних систем, важлива, на наш погляд, перш за все, як стиль, спосіб мислення, як підхід до проблеми, що аналізується.

Що стосується концепції ціннісно – і проблемно-орієнтованої системи гуманітарної освіти, то вона полягає в переході від традиційної системи ізольованих один від одного і від реального життя дисциплін, до комплексу предметних блоків (що відповідають головним сферам загальнокультурної компетентності), забезпечують освітні умови для формування відповідності за загальнозначимі цінності, здатності до вільного самовизначення та самореалізації в культурі та житті, забезпечують історичний, теоретичний і ціннісний, проблемно-практичний і комунікативний аспекти підготовки, задовольняє вимоги крос-культурного балансу. Соціальні та гуманітарні дисципліни, як правило, даються без зв'язку з проблемами і ситуаціями реального життя, де знадобиться загальнокультурна компетентність, і без зв'язку одна з одною. Надія на те, що на основі розрізнених і урізаних дисциплін (історії, політології, культурології, соціології, економіки, філософії, естетики, етики тощо) у студентів само собою виростає цілісний світогляд не виправдовується. В кожному предметному блоці повинні бути представлені наступні

компоненти: а) проблемний вступ, що дає контекст конфліктів, труднощів, проблем оточуючої реальності, для орієнтації в яких необхідна наступна підготовка; б) історичний аспект – історія проблем, історія їх осмислення в європейській, вітчизняній і світовій традиції; в) теоретичний (і ціннісний) аспект – філософські основи, сучасні наукові дані і концепції по даному колу проблем, естетичні та інші нормативні основи і критерії для оцінок, світоглядної орієнтації в проблемах; г) проблемно-практичний (і комунікативний аспект) методологія, методика, практика постановки і рішення проблем на моделях чи в дійсності, практика дискусій і встановлення компромісів даним проблемам.

Різні індивіди і співтовариства живуть, мислять, діють в відповідності з різними орієнтирами (цінностями, принципами, традиціями, віруваннями, інтересами, потребами, установками і т. д.). Кожен із цих суб'єктів вважає себе вправі жити, мислити і діяти в відповідності зі своїми орієнтирами. Використавши тут постулат генералізації, ми отримаємо, що кожен суб'єкт повинен апіорно і за іншими визнавати право жити, мислити, діяти в відповідності з їх орієнтирами. В якості критерію встановлення первинних загально-значимих цінностей пропонується наступна максима: в умовах неминучості розбіжностей між суб'єктами (індивідами і спільнотами) потрібно піклуватися про такі загальні цінності, здійснення (порушення кордонів) яких необхідно для реальної можливості всім суб'єктам теперішнього і наступних поколінь жити в відповідності зі своїми орієнтирами.

В даному контексті не можна не розглянути таке поняття, як "стійкий розвиток", як цінність що формується засобами соціальної філософії. Стийкий розвиток – це сукупність природно-штучних процесів оновлення соціальних функцій (соціальних методів, які їх забезпечують), спрямований на: а) розширення можливостей всіх співтовариств та індивідів реалізувати свої цінності і потреби, зберігаючи умови для цього один одному, а також співтовариствам та індивідам всіх наступних поколінь; б) підйом рівня та якості життя найбільш частин населення Землі за рахунок підвищення їх здатності до самозабезпечення та розширення доступу до технологій та природних ресурсів на основі принципу поваги до життєвих прав та достоїнств людини.

Поряд з традиційними соціальними функціями життєзабезпечення, транспорту, зв'язку, підтримки громадського та правового порядку, освіти і т. д., сучасним спільнотам та цивілізаціям в цілому необхідне оновлення системи загально-значимих цінностей та інтеграція їх з локальними ідеологічними, релігійними світоглядами, культурними і етичними традиціями та встановлення і постійне оновлення відповідних міжнародних і національних освітніх стандартів, які направлені на формування відповідності за загальнозначимі цінності і стійкий розвиток.

Ці функції можуть бути ефективно виконані не тільки міжнародними чи національними бюрократичними організаціями, а й конкретною людиною, яка сформована на цінностях аксіологічної освіти для кожного виду діяльності спеціаліста, для кожного випускника вузу. Соціальну основу цих механізмів можуть складати як добровільні асоціації, релігійні общини, кланові та родові суспільства і т. д., але основа – підготовка спеціаліста ВНЗ в рамках моделі аксіологічної освіти. Як підключити все це культурне різноманіття до виконання принципово нових соціальних функцій стійкого розвитку – ось завдання для соціальної філософії, соціології, культурології, психології.

Філософський і аксіологічний аспекти цієї проблематики багато в чому пов'язані з критичною, порівняльною та конструктивною роботою з цінностями. Адже нова ціннісна основа, отримана в результаті знаходження балансу між групами, що суперечать одна одній, повинні стати основою проектування, постановки та реалізації нових соціальних функцій, необхідних для стійкого розвитку.

Отже, в аксіологічному аспекті постає проблема виділення тонких і гнучких критеріїв для вибору і балансу між групами цінностей, що стикаються: цінностей індивідуальної

свободи, соціально і культурно орієнтованих цінностей. Потім ці абстрактні мислячі критерії повинні бути "обкатані" в суспільних дискусіях, домовленостях між зацікавленими сторонами, особами, що приймають правові та економічні рішення. Практичний результат цієї роботи – нові принципи, форми підтримки та податкової політики в галузі культури та мас-медіа, освітні стандарти, можливо, відповідні ідеологічні обмеження для політичних партій, рухів.

Повертаючись до вищесказаного підсумуємо, що розгляд проблеми критеріїв системи цінностей особистості обґрунтовує висновок про те, що вказані критерії потрібно розглядати з точки зору їх належності в категоріальній структурі відношення "людина – середовище існування", з точки зору характеру протиріч між системами ціннісної культури, суспільства і з точки зору спрямованості та ступеня самоорганізації даної системи.

Виходячи з феномену різноманітності та нелінійності еволюційного розвитку виявлено принципи та здійснено пошук способів реалізації виховання і управління даною системою. Аналіз різних моделей соціального управління сьогодні однозначно показує перспективність функціонування високої міри складності систем, а не величиною соціального тиску, інтенсивністю управляючої зовнішньої дії на людей. Тільки різнонаправленість векторів індивідуального розвитку систем цінностей людей, що пов'язана з їх рухливістю, можливістю корекції, приводить на рівні системи до прогресивного розвитку, до вирішення протиріч і узгодження спектра індивідуальних та групових інтересів.

Література

1. Аверьянов А.Н. Системное познание мира: методологические проблемы. – М.: Политиздат, 1985. – С. 148-149.
2. Богданов А.А. Текстология: (Всеобщая организационная наука). – М.: Экономика, 1989. – С. 274.
3. Гадамер Г.Г. Актуальность прекрасного: Пер. с нем. – М.: Прогресс, 1991. – 296 с., Гуссерль Э. Исследования об интеллектуальных переживаниях и их содержаниях // Проблемы онтологии в современной буржуазной философии. – Рига, 1988. – 149с., Печко Л.П. Эстетическое освоение природы в процессе формирования личности: Дис. ...д-ра. филос. наук. – М., 1994. – 520 с., Рубинштейн С.Л. Основы общей психологии. – М.: Высшая школа, 1957. – 201 с.
4. Давыденко Т.М. Рефлексивное управление школой: теория и практика. – М.: Высшая школа, 1995. – 326 с.
5. Даниленко И.М. Моральные критерии социальной зрелости личности. – М.: Знание, 1980. – 189 с.; Квасов Г.Г. Диалектика развития личности в социалистическом обществе. – М.: Высшая школа, 1985. – 94 с., Морозко Л.Г. Ответственность как критерий зрелости духовного мира личности социалистического общества: Автореф. дис... канд. филос. наук. – Харьков: Изд-во Харьковского ун-та, 1987. – 18 с.
6. Культура. Ідеологія. Особистість: Методолого-світогляд. аналіз / Л. Губерський, В. Андрущенко, М. Михаальченко. – К.: Знання України, 2002. – С. 516.
7. Философская энциклопедия. – М.: Прогресс, 1983. – С. 654.
8. Эстетика: Словарь / Под общ. ред. А.А. Беляева и др. – М.: Прогресс, 1989. – С. 178.

Аннотация

Рассмотрена в статье концепция системы ценностей личности раскрывает возможности в исследовании противоречий развития данной системы, в выделении ее качественных граней, ее связей и взаимопереходов. Этот подход позволяет отработать правильные рекомендации в практических вопросах, что касаются усовершенствования управления системой ценностей.